

Maarifə HACIYEVA

filologiya elmləri doktoru, professor

Qarşımızda iki kitab var - "Gədəbəy rayonunun şahidləri" və "Gədəbəydə doğulan şairlər". Hər iki kitabın tərtibatçı yazıçı-jurnalist Vahid Aslan. On söz müallifi, tibb üzrə fəlsəfə doktoru Yazgılı Abdullayevdir. Hər iki kitab "Sağlamlığın qorunması" İctimai Birliyinin təşəbbüsü və maddi dəstəyi ilə 2021-ci ildə nəşr edilmiş.

Azərbaycanın qədim və dilbər güşələrindən olan, qədim türk etnik qruplarının mənşən saldığı, bu gün də həmin etnik qrupların adı ilə yaşayan "Gərgər", "Xarxar", "Emir" kimi neçə-neçə kəndlilərin adları, neçə-neçə maddi-mədəniyyət əbədiləri, qədim tikililəri Gədəbəy tarixi keçmişindən, əsl türk yurdu olduğundan xəbər verir.

Azərbaycanın çox qədim yaşayış məskənlərindən biri olan Gədəbəy in ərazisindəki tarixi mədəniyyət əbədiləri eramızdan əvvəl XII-VII əsrləri əhatə edən Xocalı-Quruçay-Gədəbəy mədəniyyətinin bir hissəsi kimi də tariximizə daxil olmuş.

Gədəbəy in milli-mənəvi dəyərləri, etnik özünəməxsusluğu ilə seçilən qədim tarixi var. Bu torpaqda yaşayanların hər birinə Yaradan zəngin və məzmunlu insanı keyfiyyətə vermiş, comərdliyi, qəhrəmanlığı, vətənpərvərliyi, torpaq, yurd, Vətən sevgisini, bu sevginin zirvəsi olan vətənpərvərliyi də onlardan asırgəməmişdir.

Təəssüf ki, Azərbaycanımızın, eləcə də yurdumuzun gözəlliyini, sərvətini, torpağını, insanların comərdliyini, səxavətini göstərməyənlər, tariximizə ləkə salmaq istəyənlər də olmuşdur və olmaqda davam etməkdədir.

"Dirdərginlər, köçkünlər, qaçqınlar... Bu dəhşətli sözlər XX əsrdə bizim dilimizdə neçə dəfə təkrar olundu..."

Kin və küdurətli yero-göyə sığmayan, qonşunu gözü götürməyən, həmişə gözü qonşu bostanına dikilən ermənilər təkcə XX əsrdə 6-7 dəfə başımızda belə açmış, xalqımız hisso-hisso öz doğma ata-baba ocağında qovmuşdur" (Baxtiyar Vahabzadə).

Azərbaycan torpaqlarına gəlmə olduqlarını unudan köçəri "qonşu" ermənilər "Böyük Ermənistan" xəyalı ilə Azərbaycan torpaqlarının və başqa ölkələrin torpaqlarına hesabına ərazilərini genişləndirmək üçün işğalçılıq niyyətinə düşərək, B.Vahabzadənin dediyi kimi, bir əsrdə 6-7 dəfə nankorcasına öz torpaqlarımızda özmüzdə düşmənin kəsilmişlər.

Hələ bu azmı kimi, Çarlıq Rusiyası və Sovet Rusiyası dövrlərində torpağı olmayan, Qafqaza köçürülən ermənilər həvadarları ruslara güvənərək 1988-ci ildən bəd niyyətə düşmüşlər və xeyalları gərəksizləndirərək, Azərbaycan torpaqlarında yerləşmə məqsədilə yeni işğalçılıq niyyətləri və silahlıların yardımı ilə sərhəd boyunca Azərbaycan torpaqlarını işğal edərək fəciələri, kütləvi qırğınları törətmiş, 30 il müddətində torpaqlarımızı, 8 rayonumuzu və yüzlərlə kəndini viran qoymuşlar. Azərbaycanın qədim Göyçə torpaqlarında soydaşlarımızı deportasiya etmişlər.

Ermənilərin işğal etmək istədikləri rayonlardan biri də ohalisi dəfələrlə ermənilər tərəfindən didərgin salınan, deportasiya edilən tarixi Azərbaycan torpağı Göyçəyə yaxın Gədəbəy rayonu idi. Bu dilənçi terroristlərlə qarşı maddi-mərdəno dayanaraq çoxlu şahidlər verən, rayonun bir qarış ərazisini də yağılara teslim etməyən Gədəbəy camaatı Birinci Qarabağ müharibəsi illərində nümunə göstərdi, çoxlu şəhid verdi, amma torpaq vermədi namərdlərə.

2021-ci ildə işıq üzü görən "Gədəbəy şahidləri" kitabında İstər Birinci Qarabağ müharibəsi, istərsə də Azərbaycan Dövlətinin müstəqilliyinin 2020-ci ildəki İkinci Qarabağ müharibəsi illərində Vətən torpağı uğrunda şəhid olan övladların həyat hekayəsindən bəhs edilir.

Çoxu Gədəbəy rayonunda doğulsa da, yalnız Gədəbəyin deyil, Vətənin alçaq düşmənlərin işğalına məruz qalmaması üçün Azərbaycan adlı Vətən torpağının hər qarışında Vətənin bütövlüyünü qorumaq uğrunda erməni quldurları vuraraq şəhid olmuş qəhrəmanlardır "Gədəbəy rayonunun şahidləri" kitabının müqəddəslləri.

"Gədəbəy rayonunun şahidləri" kitabında İstər Birinci Qarabağ müharibəsi (1988-1993), istərsə də İkinci Qarabağ müharibəsi illərində (2020 sentyabr - noyabr) halal tor-

Solidirəmiz onlardan sonra var olan Vətən adı bir cənnətin varlığına güvənərək canlarından keçdilər. Baxtiyar Vahabzadənin tələrinə:

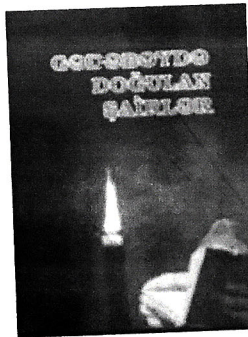
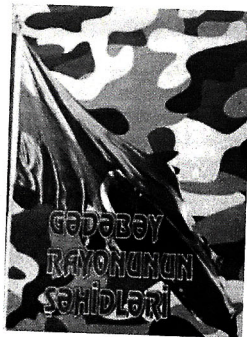
*Şahidlər bu torpağa, xalqa səcə qıldılar,
Haqsizliğin üstündən haqqa körpi saldılar.*

Azərbaycan Prezidenti, müzəffər ordumuzun Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin dediyi kimi, indi xalqımızın yeni tarixi yazılır. Əlbəttə, bu tarixin içərisində ədəbi-bədii əsərlərin də öz yeri olacaqdır. Bu əsərlər tarixin ədəbi salnamasına çevriləcək. Bəlo nümunələrdən biri də Anar Zirvo Gədəbəylinin bu günlərdə yazdığı "Gədəbəy şahidləri rovyatı" adlı şeiridir. Bu şeirdə 120-dən artıq Gədəbəy şahidinin adı çəkilmiş, onların qəhrəmanlığını, vətənpərvərliyini ifadə edən misralar yaranmışdır.

*Biz Bətan uğrunda qanımızı verdik,
Torpağı vermədik, canımızı verdik*

- ifadəsini şahidlərin dilindən səsləndirən Anar Zirvo Gədəbəyli Azərbaycan ösgörinin zəfəri noticəsində Azərbaycanın gözü olan Qarabağ adlı torpağımızın azad ediləməsinin Ali Baş Komandanımızın "Qarabağ Azərbaycandır!" ifadəsi ilə poetikləşdirir:

İki kitab, iki tarix

paqlarımız uğrunda şəhid olan 234 qəhrəmanın həyatından, hünərindən bəhs edilir.

Birinci Qarabağ müharibəsi illərində sovet sisteminin çökməsi orafəndə Sovetlər Birliyinə tabe olan Azərbaycanın nizamı ordusu olmadığı üçün havadarları rusların oğsəri və hərbi yardımına arxalanan, gözü barlı-bəhrəli Azərbaycan torpaqlarında olan qədim, ağəzə həyas ermənilərə Gədəbəy ərazisindən bir qarış bəto torpaq verməyən işğalçılarımız 205 şəhid verərək erməniləri sonuncu nofərinə qəndə torpaqlarımızdan qovub çıxardı. 205 şahiddən dördü (Rüstəmov Məzahir İzzət oğlu, Aznarov İsgəndər Səhrab oğlu, Əliyev İlham Müzəffər oğlu, Məmmədov Aytəkin İsmayıl oğlu) Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" adına layiq görülmüş, xatirələri əbədiləşdirilmişdir. Bu gün işğalçılığın də rulu səddir, çünki onların camaat fəda etdikləri Vətən torpaqlarımız mənfur düşməndən təmizlənməmişdir, düşmənin üzərində zəfər çalınmışdır.

"Gədəbəy rayonunun şahidləri" adlanan 325 səhifəlik kitabın "II Qarabağ müharibəsi şahidləri" bölməsində isə 2020-ci il sentyabrın 27-də başlayan və 8 noyabrda Azərbaycan ösgörünün qələbəsi ilə başa çatan 44 günlük müzəffər qələbədə Gədəbəydon Vətən bayrağını göylərə ucaldan 39 qəhrəman şahidimizin həyat hekayəsi verilmişdir.

*Qarabağ Azərbaycandır, vassalam,
O yerlər bizim ünvandır, vassalam!*

342 səhifədən ibarət "Gədəbəydə doğulan şairlər" kitabında isə Gədəbəy adlanan torpaqda yetişən 51 söz ustası haqqında məlumat verilir. Əlbəttə, bu məlumat tam yetərli hesab etməsək də, orada ərsəyə gəlib yetişən qələm sahibləri haqqında oxucunu məlumatlandıran kifayət qədər məlumat mövcuddur.

Kitabda ilk olaraq Miskin Abdalın adı çəkilir. Bu da bir həqiqətdir ki, Miskin Abdalın və ondan sonra ədəbiyyata gələnlərin çoxunun ədəbi misrası vaxtında toplanmış nəşr olunmadığı üçün onların əsərlərinin çoxu itibətməmiş, zamanımıza gəlib çatmamışdır. Fəqət, bir çox məqalələrdə Miskin Abdal haqqında tarixi məlumatlar verilmişdir. Bu məqalələrdə Miskin Abdalın anadan olduğu və yaşadığı yerlər haqqında fərqli məlumatlar mövcuddur. Bəziləri Miskin Abdalı Gədəbəy in "Miskinli kəndi, bəziləri də Göyçənin Sarıyaqulu kəndi ilə bağlayırlar". Çox diqqət edilə, Miskinli ilə Sarıyaqulu kəndi arasında uzun bir məsafə də yoxdur. Aşiq-şairin hər iki kənddə yaşayıb-yaratması ehtimalı da böyükdür.

Miskin Abdal haqqında yazılardan aydın olur ki, o, XV-XVI əsrlərdə yaşamış,

Azərbaycan Səfəvi Dövlətinin şahı Şah İsmayıl Xətai (1486-1524) ilə dost, bolko də qo-lum olmuş, hətta bir müddət Xətəinin sarayında da yaşadıqı, lakin saraya gətirəndən əvvəl Gədəbəy in Miskinli, Göyçənin Sarıyaqulu kəndində yaşadığı ehtimal edilir.

Miskin Abdal ocağının nosli tərəfindən mühafizə edilən bir sonadı yaşadınlar yazır ki, "Səfəvilər dövləti qarşısında xidmətinə gəbrə Şah İsmayıl Miskin Abdala ortasında "1212" rəqəmi həkk edilmiş möhür olan şəhadətnamə vermiş və Sarıyaqulu kəndini ona bağışlamışdır.

Miskin Abdal haqqında yazılan məqalələrdən o da aydın olur ki, Miskin Abdalın atası Məhəmmədçəfər Şah İsmayılın atası Şeyx Heydər in qızıbaş mürirlərindən, Məhəmmədçəfərin nosli Gədəbəy in Miskinli kəndində yaşamış, sonralar bu kəndin adını da Miskinli olmasın sobabının Miskin Abdal soyundan irəli gəldiyi söyülənir. Bu da Miskin Abdalın Gədəbəy in Böyük Qarabulaq, sonra Miskinli adı ilə tanınan Miskinli kəndində doğulduğu və ya yaşadığı ehtimalını doğruldur.

11 yanvar 2003-cü il "Azərbaycan" qəzetində "Yəddi ərxə dönonini tanıyan adın" adlı məqalədə Abdal ocağında Ağa Məmmədov verdiyi məlumatda Miskin Abdal Gədəbəy in Miskinli kəndində bağlayır. O yazır ki, atam Məhəmmədə dostlar, tanışlar, iş yoldaşları Miskin oğlu deyirdilər. Biz Gədəbəy in Miskinli kəndindədik.

Kökümüz Miskin Abdala gəlib çıxır. Böyük ulumuzun əsl adı Hüseyn oğlu. Dövrünün mahir saz-söz ustası, filosof şairi kimi tanınır. Sufi təriqəti ideyalarını təbliğ edib. Tanrı yulunda haqqın səcdəsində miskinləşib. Tarixə də elə Miskin Abdal adı ilə düşüb. Mülahizələr Miskin Abdalı yəno Gədəbəy in Miskinli kəndi ilə bağlayır.

Kitabda Miskin Abdaldan sonra neçə-neçə qələm ustaları, o cümlədən XIX-XX əsrdə yaşamış Miskinli Vəli, onun şairliyi haqqında məlumat verilir. O, 1894-cü ildə Gədəbəy in Böyük Qarabulaq, sonradan Miskinli adlanan kəndində anadan olmuş.

Şübhəsiz ki, Gədəbəy-Göyçə saz-söz ədəbi mühitində XVI-XIX əsr aralarında neçə-neçə söz ustaları yetişib. Lakin haqqında dərin araşdırmalar az aparıldığı üçün onların bir çoxu haqqında məlumatlar gün işığına çıxmamış, kitablaşdırılmamışdır.

"Gədəbəydə doğulan şairlər" kitabı da əldə olan məlumatlar əsasında tərtib edilmiş. Bu məlumatlar isə XX əsrdən başlayaraq Gədəbəydə doğulub boya-başa çatan şairlərdir ki, kitabda bunların sayı 49-50-dür.

Təbii ki, sonrakı araşdırmalar Gədəbəy torpağında yetişən şairlər haqqında məlumatlarla zənginləşəcək.

Bildiyim qədər Sağlamlığın Qorunması İctimai Birliyinin təşəbbüsü ilə "Gədəbəy rayonunun aşığılar" kitabı çapa hazırlanır. Şübhəsiz ki, bu boşluq orada doldurulacaqdır. Gədəbəydə yetişən aşığılarla birlikdə bölgənin aşiq-şairliyi haqqında da yetərinə məlumatlar verilməli və bu torpağın saz-söz ustaları haqqında oxucu məlumatlanacaq.

İndiki alimlərdə ön "Gədəbəydə doğulan şairlər" kitabında ön söz müallifinin də yazdığı kimi "Gədəbəy in keçmiş və müasir şairlərinin yaradıcılığında, onların qələmə aldığı söz dünyələrində nümunələr yer almışdır.

Ədəbi mühitə yaradıcılığı və əsərləri məlum olan İlyas Tapdıq, Demir Gədəbəyli, Musa Ələkbərlili, Qiyas Əcaib, Fəxrü Müslüm, İslam Sadiq, Vahid Aslan, Pırvərdi Dağlarqulu, Mehman Fəturi bunlardan bir neçəsidir. Kitabda daxil olan söz ustalarının əksəriyyəti yaradıcılığı incoleməyə layiq olan Azərbaycan səir-sənət dünyasına təfəvvir verən söz ustalarıdır. "Dama-dama gəl olar" atalar sözlərinə istinad edərək belə kitabların Azərbaycan ədəbiyyatını zənginləşdirəcəyindən xəbər verərcəy qənaətinədiyik. Azərbaycanımızda yetişən söz, səir-sənət ustalarının belə kitablaşması, ədəbi mühitə təqdimatı təqdirləyəcəyik.